

Ks. KRZYSZTOF KAROL PIÓRKOWSKI*

WYKŁADY Z PSYCHOLOGII W SEMINARIUM DUCHOWNYM DIECEZJI SIEDLECKIEJ

Treść: Wstęp; I. Początki psychologii naukowej; II. Wykłady z psychologii w historii formacji kapłańskiej Diecezji Siedleckiej; III. Psychologia i jej miejsce w formacji seminaryjnej obecnie; Zakończenie; Summary: Lectures on psychology at The Theological Seminary of Dioceses of Siedlce; Bibliografia.

Słowa kluczowe: historia psychologii, psychologia a formacja, diagnostyka psychologiczna alumnów.

Key words: history of psychology, psychology vs. formation to the priesthood, psychological diagnosis of seminarists.

Wstęp

Obserwowany w ostatnich latach wzrost zainteresowania wiernych oraz duszpasterzy zagadnieniami z zakresu psychologii ludzkich zachowań wydaje się być wynikiem problemów doświadczanych przez współczesną ludzkość. Wśród wielu współczesnych odsłania się deficyt wiedzy dotyczącej podstawowych praw ludzkich zachowań, ich przyczyn czy motywacji. Niejasne wydają się procesy emocjonalne, w każdym z nas zachodzące, często powodujące reakcje trudne do wyjaśnienia nie tylko dla osób doświadczających emocji ale także wśród uczestników relacji interpersonalnych. Osoba ludzka, pomimo wielu możliwości samopoznania staje się zagubioną pośród nie-

zrozumiałych procesów zachodzących w ludzkiej psychice. W tej sytuacji wielu wiernych udaje się po pomoc do kapłanów, okazując swoje zaufanie i oczekując od nich pomocy. W związku z tym Kościół wprowadza w proces formacji kandydatów do kapłaństwa psychologię jako naukę pomocniczą. Autor artykułu pragnie przedstawić krótki zarys dziedziny, która stosunkowo niedawno uzyskała status naukowej. Korzystając z obchodzonego Jubileuszu 200-lecia powstania Diecezji Siedleckiej przedstawia również historię wykładów z psychologii w dziejach funkcjonowania seminarium duchownego oraz szkicuje zarysy sylwetek najbardziej znanych wykładowców psychologii na przełomie XX i XXI wieku. Na zakończenie przedstawia współczesne sposoby wykorzystania technik psychologicznych w dziedzinie przygotowania kandydatów do kapłaństwa.

I. Początki psychologii naukowej

Psychologia jako samodzielna dyscyplina naukowa wyodrębniła się w drugiej połowie XIX w. Słowo *psychologia*, choć pochodzące z języka greckiego nie jest słowem greckim. Jest połączeniem dwóch słów: ἡ ψυχή (dusza) oraz ó λόγος (nauka). Pierwszy raz zostało ono użyte w formie drukowanej przez Rudolfa Goeckela w tytule rozprawy *Psychologia, czyli o doskonałości człowieka, o duszy, a przede wszystkim o jej pochodzeniu rozważania i rozprawy tych współczesnych teologów i filozofów, których nazwiska znajdują się na odwrotnej stronie* opublikowanej w Marburgu w 1590 r. Tytuł ten wskazuje, że początkowo psychologię traktowano jako naukę o duszy ludzkiej¹. Wcześniej, przez ponad dwa tysiąclecia problematyką psychologiczną w większości zajmowali się filozofowie, później filozofujący lekarze, których interesowały zagadnienia duszy ludzkiej traktowanej jako byt niematerialny². Od czasów filozofów greckich, przez średniowiecznych komentatorów Arystotelesa aż po nowożytnych Descartesa i Spinozę tematyka ludzkiej duszy, jej związku z ciałem czy w końcu obserwacja faktów psychicznych są więc przedmiotem namysłu filozoficznego. Pojawiające się prądy empiryzmu na Wyspach Brytyjskich czy szkoła asocjacionistów wnoszą własne wnioski dotyczące obserwowanych faktów psychicznych, próbując znaleźć proste uzasadnienia tej złożonej rzeczywistości³.

* Autor jest księdzem Diecezji Siedleckiej, psychologiem, psychoterapeutą Gestalt. Prowadzi wykłady z psychologii ogólnej, rozwojowej, pastoralnej w WSD Diecezji Siedleckiej; pracuje jako diagnosta i psycholog, prowadzi terapię indywidualną oraz terapię par i małżeństw. Prowadzi rekolekcje dla małżeństw.

¹ R. Stachowski, B. Dobroczyński, *Historia psychologii – od Wundta do czasów najnowszych*, w: J. Strelau, D. Doliński, *Psychologia – Podręcznik akademicki, t.1*, Gdańsk 2008, s. 74.

² W. Szewczuk, *Słownik psychologiczny*, Warszawa 1979, s. 228.

³ W. Witwicki, *Psychologia, t. I*, Warszawa 1962, s. 39-41.

Jednak jako początek psychologii naukowej uznaje się rok 1879 kiedy to Wilhelm Wundt zakłada pierwszą na świecie pracownię eksperymentalnych badań psychologicznych na Uniwersytecie Lipskim. Początek psychologii naukowej nie jest związany z żadną manifestacją nowej nauki, nie miało miejsce żadne uroczyste otwarcie, nie było naukowych odczytów. Wundt otrzymał dla własnej dyspozycji od ówczesnego Ministerstwa Królewskiego, za zgodą senatu uczelni, niewielkie pomieszczenie, dawną salę wykładową, w którym może składać i przechowywać materiały wykorzystywane podczas pokazów na wykładach z psychologii oraz aparaturę wykorzystywaną do prowadzonych przez siebie badań.

W tym samym pomieszczeniu, bezpośrednio po ćwiczeniach z psychologii, pierwsi studenci rozpoczynali własne badania psychologiczne⁴. Ma więc, jak stwierdził Hermann Ebbinghaus w swoim dziele *Zarys psychologii* w 1908 r. nowa nauka długie dzieje, *ale krótką historię*⁵. W roku 1882 wspomniane laboratorium Wundta, decyzją władz uniwersyteckich, zostaje uznane za Instytut Psychologii. Do dzisiaj trwają dyskusje czy Wundt powołał nową naukę i wprowadził ją do wspólnoty nauk uniwersyteckich czy też jedynie ustabilizował znaczenie słowa *psychologia* stanowiące obiekt zainteresowań „co najmniej kilku poprzednich stuleci”, wyodrębniając to nowe znaczenie⁶.

Obok psychologów, którzy naśladując Wundta badają metodą introspekcji ludzką świadomość, pojawiają się w Niemczech fizjologowie, którzy wnoszą do eksperymentów psychologicznych własny wkład. Ernst Heinrich Weber oraz Gustav Theodor Fechner przechodzą do historii jako autorzy prawa określającego zależność pomiędzy siłą działającego na receptory bodźca a zmianą odczuwaną przez osoby badane. Ich prace, nazywane czasem psychofizycznymi stanowią początek psychologii eksperymentalnej⁷. Kolejny wkład w rozwój nauki wnosi autor *teorii pola* – Kurt Lewin, traktowany jako prekursor psychologii społecznej. Jego zainteresowaniem staje się przestrzeń życiowa, która kształtuje ludzkie przeżycia. Daje w ten sposób wyraz swego podejścia fenomenologicznego stanowiącego bazę w prowadzonych przez siebie badaniach⁸.

Do roku 1939 krajem, w którym psychologia rozwijała się najintensywniej były Niemcy, po zakończeniu działań wojennych centrum rozwoju badań psychologicznych stają się Stany Zjednoczone. Psychologia niemiecka jest początkowo naznaczona badaniami Wundta. Ten podjął się opisu elementarnych jednostek świadomości

⁴ R. Stachowski, *Historia współczesnej myśli psychologicznej. Od Wundta do czasów najnowszych*, Warszawa 2000, s. 11-12.

⁵ Za: R. Stachowski, B. Dobroczyński, *Historia psychologii...*, s. 77.

⁶ R. Stachowski, *Historia współczesnej...*, s. 12-13.

⁷ Tamże, s. 35.

⁸ H. Lück, *Historia psychologii – orientacje, szkoły, kierunki rozwoju*, Warszawa 2008, s. 96-97.

oraz praw ich organizacji. Jego metoda badań polegała na ujmowaniu świadomości w podobny sposób jak traktowano świat materialny poznawany w dziedzinie chemii. Jego perspektywa dominowała wśród psychologów przez około 35 lat. Jako kolejny sposób uprawiania badań psychologicznych zostaje przedstawiony pomysł Maxa Wertheimera, który proponuje ujmowanie poznawanych struktur zgodnie z koncepcją całości (*Gestalt*) oraz wprowadza pojęcie doświadczenia jako szersze wobec terminu świadomość. Pojmowanie całości jest przez psychologów postaci uznane jako coś więcej niż tylko suma składających się na całość części.

Obok nowej, kontynuowanej w USA, szkoły psychologii postaci rozwija się kolejna, której założycielem zostaje John Watson. W określanej mianem behawioryzmu, nowej modalności, za podstawowym dla psychologii uznaje się badanie zachowań tak zwierzęcych jak i ludzkich. Odwołując się do modelu nauki pozytywistycznej Watson wykluczył równocześnie problematykę świadomości z obszaru zainteresowań psychologicznych⁹.

Behawioryzm, rozwijany dalej przez Iwana Pawłowa, Edwarda Thorndike'a i Burrhusa Skinera zostaje współcześnie określony jako *pierwsza siła w psychologii*¹⁰. Badania prowadzone w nurcie eksperymentalnym służyły nie tylko wyjaśnianiu opisywanych zachowań ale także obejmowały procesy uczenia się przez warunkowanie oraz dotyczyły badania reakcji zachodzących pomiędzy obserwowalnymi reakcjami a wywołującymi je bodźcami¹¹. W opozycji do behawiorystów, traktujących człowieka mechaniczystycznie rodzi się *druga siła psychologii*.

Jej geneza sięga lekarskiego gabinetu, w którym Zygmuntd Freud, wiedeński neurolog i psychiatra zakłada istnienie w ludzkiej psychice procesów, o których istnieniu nie posiadamy wiedzy a o których jedynie możemy wnioskować na podstawie skutków, jakie powodują w zachowaniu jednostki. Istnienie nieświadomości jest podstawowym założeniem psychoanalizy – tak teorii jak i stosowanej metody niesienia pomocy ludziom cierpiącym¹². Rozwój teorii *ego*, obserwacja zaburzeń nerwicowych, teoria mechanizmów obronnych czy wpływ wczesnych doświadczeń na życie jednostki ludzkiej stają się na kolejne dziesięciolecia przedmiotem badań psychoanalityków. Początkowa fascynacja mistrzem u Alfreda Adlera i Carla Gustava Junga rodzi kolejne prądy wśród zwolenników psychoanalizy. Adler buduje nurt psychologii indywidualnej a Jung psychologii analitycznej. Ich zwolennicy rozwijają i rozbudowują kanony poprzedników.

⁹ A. Giorgi, *Psychologia jako nauka humanistyczna w świetle założeń podejścia fenomenologicznego*, w: Wykłady z Psychologii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, t. 5, Lublin 1991, s. 310-311.

¹⁰ Tamże, s. 312.

¹¹ M. Materska, *Wstęp do psychologii z elementami historii psychologii*, Warszawa 2001, s. 100-107.

¹² R. Stachowiak, *Historia współczesnej...*, s. 96.

Jako *trzecia siła* określana jest psychologia humanistyczna. Jej założyciele, Carl Rogers i Abraham Maslow, dostrzegali potrzebę wyjścia poza mechanicystyczny (behawioryzm) i naturalistyczny (psychoanaliza) sposób traktowania jednostki ludzkiej oraz zwrócili uwagę na to co sprawia, że traktujemy ją jako osobę. Kolejną nowością staje się podejście psychologii zorientowanej egzystencjalno-fenomenologicznie. Koncepcja zapoczątkowana przez Rolo Maya w USA postulowała uprawianie psychologii w paradygmacie nauk humanistycznych a nie przyrodniczych¹³. Kolejne lata i nowe odkrycia w dziedzinie psychologii powodują powstawanie kolejnych pomysłów dotyczących sposobu uprawiania psychologii i wnoszą nowe wiadomości dotyczące jednostki ludzkiej. Współcześnie popularnym staje się uprawianie psychologii jako dziedziny wykorzystującej wyniki badań przyrodniczych oraz społecznych.

Powyższy zarys historii psychologii nie uwzględnia wszystkich ważnych kierunków i momentów rozwoju nauki, której zainteresowaniem jest zachowanie się człowieka. Ma jedynie charakter skrótu i służy przedstawieniu zarysu historii nauki, której zdobycze, poza swoim podstawowym przeznaczeniem, spowodowały, że psychologia weszła w skład przedmiotów naukowych stosowanych współcześnie w procesie formacji przyszłych kapłanów.

II. Wykłady z psychologii w ramach formacji kapłańskiej Diecezji Siedleckiej

Powołana do istnienia w 1818 r. diecezja janowska czyli podlaska obejmowała swoimi granicami tereny na których posługiwało wcześniej duchowieństwo wykształcone w różnych seminariach duchownych, pracujące dla różnych diecezji: łuckiej, lubelskiej, sandomierskiej czy warszawskiej. Po erekcji diecezji seminarium duchowne pozostało w dotychczasowym budynku w Janowie Podlaskim, część kleryków studiowała w seminarium zlokalizowanym w Węgrowie¹⁴. Ówczesna formacja seminaryjna trwała 3-4 lata, należy podejrzewać, że koncentrowano się na prowadzeniu dla kleryków wykładów m. in. z filozofii, teologii dogmatycznej, moralnej i pastoralnej. Poza tym odbywały się zajęcia z Pisma Świętego, prawa kanonicznego, liturgiki, historii Kościoła i śpiewu, jak to opisuje na przykładzie seminarium węgrowskiego ks. Aleksandrowicz¹⁵. Od 1836 roku, po likwidacji seminarium w Węgrowie, alumni kształcą się jedynie

¹³ A. Giorgi, *Psychologia...*, s. 312-313.

¹⁴ P. Aleksandrowicz, *Diecezja Siedlecka czyli Podlaska*, Siedlce 1971, s. 173.

¹⁵ Tamże, s. 178, 188.

w seminarium janowskim¹⁶. Jak wynika ze sporządzonego przez ks. dra Konstantego Kusyka spisu *Wykłady w Wyższym Seminarium Duchownym im. Benedykta XV* pierwsze dane o wprowadzeniu wykładów z psychologii pochodzą z roku 1919 r¹⁷. Prowadzący je księża nie mają wykształcenia psychologicznego. Posługują się podręcznikami Sebastiana Reinstadlera *Elementa philosophiae scholasticae* oraz Kazimierza Waisa *Psychologia*. Dotychczas bowiem wiele zagadnień, którymi zajęła się psychologia wykładanych było w ramach przedmiotów filozoficznych.

W podręczniku Reinstadlera znajdujemy dokładne opisy budowy i funkcjonowania ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego człowieka, narządów zmysłów wykładanych jako *anthropologia*¹⁸. Podręcznik Waisa, zbudowany z czterech tomów jest natomiast systematycznym wykładem obejmującym elementy wprowadzające oraz poszczególne zagadnienia szczegółowe psychologii: czynności wegetatywne, zmysłowe, lokalizacje mózgowe, czynności wolitywne oraz dyskusje z teorią ewolucjonizmu¹⁹.

Wśród wykładawców psychologii, od początku trwania jej wykładów w seminarium siedleckim (podlaskim), ks. Kusyk wymienia:

1. Ks. A. Poboży (1921 r., 1923 r.)
2. Ks. Jarosław Karpan Kozłowski (1925 r., 1928 r.)
3. Ks. J. Kazimierczak (1928 r.)
4. Ks. dr B. Sprycha (1929 r.)
5. Ks. Czesław Pniewski (1929 r.)
6. Ks. dr Antoni Chojecki (1931 r.)
7. Ks. A. Dawidczyk (1932 r.)
8. Ks. dr Bernard Filipiuk (1933 r., 1935 r.)
9. Ks. P. Kajka (1936 - 1937 r.)
10. Ks. Koronat Piotrowski (1940 -1941 r., 1944 r.)
11. Ks. M. Jankowski (1943 r.)
12. Ks. Franciszek Szajda (1949-1951 r.)
13. Ks. bp Ignacy Świrski (1961/1962 r.)
14. Ks. dr hab. Witold Pietkun (1961/1962 r.)
15. Ks. dr Henryk Tomasik (1984-1990 r.)
16. Ks. dr Marian Stepulak (1990-2012 r.)

¹⁶ J. Pruszkowski, *Janów Biskupi czyli Podlaski*, Kraków 1897, s. 155.

¹⁷ K. Kusyk, *Wykłady w Wyższym Seminarium Duchownym im. Benedykta XV na podstawie protokołów sesji profesorskich*, maszynopis.

¹⁸ S. Reinstadler, *Elementa philosophiae scholasticae v. II*, Fryburg 1920.

¹⁹ K. Wais, *Psychologia I – IV*, Warszawa 1902-1903.

W opinii ks. Zdzisława Młynarskiego, w początkowej fazie funkcjonowania Diecezji Podlaskiej, liczba profesorów prowadzących wykłady dla alumnów nie była stała, ulegała zmianom także w trakcie trwania roku wykładowego. Stanowisko profesora choć odpowiedzialne było nisko opłacane. Profesorowie nie posiadali specjalizacji wykładanych przedmiotów, mieli co roku uzgadniać między sobą jakie zajęcia będą prowadzili²⁰. Analizując powyższy spis wykładowców wnioski ks. Młynarskiego wydają się przekonujące. Ze względu na istniejący deficyt kapłanów oraz deficyt wykształconych wykładowców prowadzenie wykładów z poszczególnych przedmiotów mogło mieć charakter akcydentalny. Taka sytuacja trwa przez długie dziesięciolecia, do czasu okupacji niemieckiej. W 1940 roku bp Czesław Sokołowski przenosi *szczętki biblioteki i pozostałości seminaryjne* do Siedlec. Alumni zamieszkują biskupie gimnazjum, plebanie, prywatne mieszkania. Funkcjonowanie seminarium było utrudnione ze względu na niechęć okupanta²¹.

Sytuacja zmienia się po zakończeniu działań wojennych w 1945 r. Następuje czas odradzania się seminarium, pojawiają się nowi wykładowcy. Na szczególną uwagę zasługują, zdaniem autora artykułu: ks. Franciszek Szajda, ks. Zygmunt Mościcki oraz ks. Marian Zdzisław Stepulak. Choć nie wpisani na listę przez ks. dra Kusyka przez długie dziesięciolecia stali się nauczycielami psychologii dla wielu pokoleń kapłanów. Ich praca w tym zakresie, w opinii autora, utrudniona przez ówczesną sytuację polityczną i społeczną, nie zawsze pozostaje zauważona i doceniona. Stąd obecność ich krótkich życiorysów w obecnym opracowaniu.

Jako pierwszego należy wspomnieć ks. Franciszka Szajdę. Przychodzi na świat 05 czerwca 1907 r. w Dawidach, parafia Gęś. Mając 20 lat wstępuje do Wyższego Seminarium Duchownego w Janowie Podlaskim. Po pięciu latach przyjmuje święcenia prezbiteratu i na dwa miesiące zostaje mianowany wikariuszem w parafii Podwyższenia Krzyża Świętego w Łukowie. Skierowany na studia uzyskuje w 1936 r. dyplom magistra filozofii. Dwa lata później otrzymuje nominację na profesora seminarium. Szanowany przez profesorów i alumnów pełni funkcję do 01 września 1940 r. Od tego czasu, z powodu braku kapłanów, tak jak inni profesorowie zajmuje się pracą w parafii. Zostaje wiceproboszczem w Rykach, w parafii katedralnej w Siedlcach oraz proboszczem w Gończycach. Bp Ignacy Świrski, po objęciu diecezji, mianuje na nowo ks. Szajdę profesorem WSD w Siedlcach. Pełni on także funkcję prefekta seminarium oraz rektora studium filozofii w Drohiczynie. Umiera 02 marca 1967 r. w Międzyrzeczu Podlaskim²². Jako wykładowca seminarium pracował 17 lat.

²⁰ Z. Młynarski, *Dzieje Seminarium Duchownego w Janowie Podlaskim 1818 – 1828*, Lublin 1969, s. 66.

²¹ P. Aleksandrowicz, *Diecezja...*, s. 178.

²² J. Zubka, Śp. Ks. kanonik Franciszek Szajda, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie”, 36 (1967), nr 9-10,

Kolejnym jest ks. Zygmunt Mościcki. Urodzony 25 kwietnia 1913 r. w Łukowie, wstępuje do WSD w Janowie Podlaskim po uzyskaniu świadectwa dojrzałości dnia 22 sierpnia 1932 r. Po sześciu latach formacji przyjmuje święcenia prezbiteratu, zostaje mianowany wikariuszem parafii Janów Podlaski a po roku – wikariuszem parafii Wojcieszków. Jednocześnie zwraca się z prośbą do bpa Henryka Przeździeckiego o „łaskawe przeznaczenie mnie na studia uniwersyteckie”. Prośba, motywowana zamiłowaniem księdza Zygmunta do filozofii, zostaje odrzucona z powodu małej liczby księży pracujących w diecezji. W roku 1939 zostaje wikariuszem w parafii Parczew, następnie pełni funkcję rektora parafii Lubień i dalej administratorem parafii Rossosz. Po przejściu infekcji tyfusu stan zdrowia księdza się pogarsza. Ostatecznie w 1949 r. został skierowany na studia – na Wydział Filozofii Chrześcijańskiej KUL. W 1951 r. uzyskuje tytuł magistra i rok później zostaje profesorem i ojcem duchownym alumnów Studium Filozoficznego przy WSD w Siedlcach, które w tym czasie mieści się w Drohiczynie nad Bugiem. Ksiądz Mościcki w 1959 r. uzyskuje stopień doktora filozofii, od 1960 r. zostaje mianowany prefektem WSD w Siedlcach. Wykłady w seminarium prowadzi przez kilkadziesiąt lat – zwolniony na własną prośbę w dniu 03 września 1986r²³. W pamięci kapłanów diecezji siedleckiej i drohiczyńskiej zapisał się jako szanowany wychowawca i uczonec²⁴.

Na podstawie zapisków z czasów kleryckich, sporządzonych przez ks. Stanisława Dzyra wartym podkreślenia wydaje się fakt, że wykłady z psychologii prowadzone przez księży Szajdę i Mościckiego charakteryzował wysoki poziom merytoryczny. Księża Profesorowie gromadzili i przekazywali wiedzę pochodzącą z zakresu budowy i organizacji układu nerwowego człowieka, podstaw psychologii emocji i motywacji. Przekazywali informacje dotyczące zasad psychometrii, wiedzy ogólnej dotyczącej metod badań psychologicznych ale również przedstawiali rodzaje zjawisk psychicznych, ich charakterystykę i podstawy psychopatologii. Jako literaturę podstawową wykorzystywali m. in. następujące podręczniki: *Psychologia ogólna* ks. J. Pastuszki, *Psychologia* ks. Kazimierza Waisa, *Psychologia* W. Witwickiego. Ponieważ studenci mieli ograniczony dostęp do samych podręczników księża profesorowie przedstawiali materiał w formie wykładów²⁵. W opinii autora artykułu wykłady przygotowane i prowadzone w tamtym okresie przez Księży Profesorów zawierały pełnię ówczesnej wiedzy

s. 237; także: *Akta Osobiste*, Archiwum Kurii Diecezjalnej Siedleckiej.

²³ M. Stepulak, *Koncepcja człowieka w ujęciu księdza Zygmunta Mościckiego. Studium psychologiczne*, Lublin 1994, s. 15-19; także: ADS, *Akta osobowe ks. Zygmunta Mościckiego, T. I*.

²⁴ M. Stepulak, *Ksiądz Zygmunt Mościcki: duszpasterz, wychowawca, uczonec*, Podlaskie Echo Katolickie, nr 10/1998, s. V.

²⁵ Powyższe dane pochodzą z zachowanych notatek sporządzonych na wykładach z psychologii przez ks. Stanisława Dzyra, zebranych i oprawionych, niepublikowanych będących w posiadaniu autora oraz

280

w zakresie psychologii jaką można było zgromadzić w czasach PRL. Przekazywane informacje posiadały wyraźny rys psychologii uprawianej w nurcie zapoczątkowanym przez W. Wundta.

Dalej należy wspomnieć o ks. profesorze Marianie Stepulaku. Urodzony 30 września 1957 r. w Kąkolewnicy, wstępuje do WSD w Siedlcach po zdaniu egzaminu maturalnego. Dnia 04 czerwca 1983 r. przyjął święcenia prezbiteratu oraz uzyskał tytuł magistra teologii. Dwa lata później zostaje skierowany na studia z psychologii na Wydziale Nauk Społecznych KUL, które ukończył w 1989 r. zostając równocześnie adiunktem w Katedrze Psychologii Ogólnej. W 1993 r. uzyskuje stopień doktora psychologii a w roku 2006 uzyskuje stopień doktora habilitowanego w dziedzinie psychologii pastoralnej. W tym samym roku rozpoczyna pracę w Instytucie Nauk o Rodzinie KUL Jana Pawła II²⁶. Równocześnie, od roku akademickiego 1990/91 prowadzi w WSD w Siedlcach wykłady z psychologii ogólnej, psychologii rozwojowej, psychologii pastoralnej oraz później także z medycyny pastoralnej. Ksiądz profesor jest typowym encyklopedystą, posiada wiedzę z różnorodnych dziedzin. Staje się pierwszym nauczycielem psychologii dla wielu pokoleń kapłanów. Obecnie jest zatrudniony jako wykładowca w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie na Wydziale Administracji i Nauk Społecznych²⁷.

Ksiądz profesor jest autorem kilku publikacji książkowych, w których przedstawia m.in. zarys medycyny pastoralnej, psychologii rozwojowej, pastoralnej, psychologii religii oraz psychologii osobowości. W swoim dorobku naukowym posiada również artykuły dotyczące zagadnień tajemnicy zawodowej psychologa, jest poza tym autorem publikacji z zakresu psychologii pastoralnej i szeroko rozumianego duszpasterstwa. Wykładowcą w siedleckim WSD był przez 22 lata.

Od roku akademickiego 2012/2013 wykłady z psychologii ogólnej, psychologii rozwojowej oraz psychologii pastoralnej w WSD Diecezji Siedleckiej prowadzi autor artykułu ks. Krzysztof Piórkowski. Urodzony 24 sierpnia 1977 r. w Warszawie jest księdzem diecezji siedleckiej. Święcenia prezbiteratu przyjął dnia 19 czerwca 2004 r. Po dwuletniej pracy jako prefekt ZS w Adamowie oraz po rocznym wikariacie w parafii Janów Podlaski został skierowany na studia z psychologii na WNS KUL. Uzyskał tytuł magistra psychologii w 2011 r. i objął wykłady z psychologii w WSD po księdzu profesorze M. Stepulaku. W 2013 r. ukończył Szkołę Psychoterapii Gestalt prowadzoną przez Instytut Psychoterapii Gestalt w Krakowie. Obecnie, poza pracą wykładowcy, prowadzi praktykę psychologiczną i psychoterapeutyczną oraz jest biegłym Sądu Biskupiego Siedleckiego.

z rękopisu tegoż autora „Droga do Winnicy Pana. Pamiętnik seminaryjny 1952-1958” znajdującego się w archiwum WSD w Nowym Opolu k. Siedlec.

²⁶ http://www.kul.pl/ks-dr-hab-marian-stepulak-prof-kul,art_10301.html, dnia 18,06,2018.

²⁷ <https://www.wsei.lublin.pl/kadra-dydaktyczna/>, dnia 18, 06,2018.

III. Psychologia i jej miejsce w formacji seminaryjnej obecnie

Od II połowy XX w. coraz większą wagę przywiązuje Kościół do procesu formacji przyszłych kapłanów. Ojcowie Soborowi jako pierwsi zwracają uwagę na potrzebę obecności *osiągnięć zdrowej psychologii* w formacji kapłańskiej. Ich zdaniem wprowadzenie w zasady wychowania chrześcijańskiego wykorzystujące narzędzia psychologiczne może pozwolić alumnom na osiągnięcie ludzkiej dojrzałości, na rozwój własnych zdolności. Postrzegają także nauki psychologiczne, obok pedagogicznych i socjologicznych jako pomocne w podejmowanych działaniach duszpasterskich²⁸. Od tego momentu, w historii formacji obserwujemy otwarcie się na możliwość korzystania z pomocy psychologii w procesie przygotowania kandydatów do kapłaństwa. Na zwrócenie uwagi zasługuje Adhortacja Apostolska *Pastores dabo vobis*. Wśród czterech wymiarów formacji wyznaczających współczesne przygotowanie do kapłaństwa Jan Paweł II wyróżnił wymiar intelektualny. Studia nie są, zdaniem Papieża, składnikiem zewnętrznym czy drugorzędnym. Stanowią istotny element ludzkiego wzrastania w powołaniu. Psychologia, obok socjologii, pedagogiki czy nauk ekonomicznych staje się w takim modelu pomocą w pogłębionym rozumieniu nie tylko samego człowieka ale również zjawisk społecznych oraz ich przebiegu²⁹. Współcześnie natomiast należałoby dokonać wyraźnego podziału i wskazać dwa cele zastosowania psychologii w formacji kapłańskiej.

Pierwszy z nich polega na włączeniu nauk psychologicznych do formacji intelektualnej alumnów. Wykłady i ćwiczenia z psychologii służące samopoznaniu i samowychowaniu zostają wprowadzone jako zalecenie okresu propedeutycznego³⁰. Traktowane jako zajęcia pedagogizujące są zalecone w polskim modelu formacyjnym w formie wykładów z psychologii ogólnej i osobowości, psychologii rozwojowej oraz psychologii pastoralnej. Zwraca się uwagę, by nie miały jedynie charakteru wiedzotwórczego lecz by miały charakter praktyczny – ułatwienie rozumienia siebie i innych poprzez kształtowanie dojrzałości osobowościowej oraz by były pomocą w działalności praktycznej³¹. Powyższe zamierzenia realizują współcześnie psychologowie pastoralni. I choć nadal toczy się spór o to czy psychologia pastoralna jest nauką teologiczną czy psychologiczną dostrzega się potrzebę propagowania wiedzy psychologicznej osobom przygotowującym się do kapłaństwa jak i samym kapłanom.

²⁸ Sobór Watykański II, *Dekret o formacji kapłańskiej nn.11, 20*.

²⁹ Jan Paweł II, *Pastores dabo vobis nn.51-52*; w: Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II, T. II, Kraków 1996.

³⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce n.224*, Częstochowa 1999.

³¹ *Ratio Studiorum. Program studiów w wyższych seminariach duchownych w Polsce*, s. 148, 200-201; w: Konferencja Episkopatu Polski, *Zasady formacji*.

Przenikające się bowiem w człowieku dwa nurty – rozwoju psychicznego i rozwoju duchowego wymagają od kapłanów przynajmniej podstawowej wiedzy na temat przebiegu obydwu³². Poza tym, w ocenie ks. prof. Zdzisława Kroplewskiego, teologia współczesna otwiera się na spotkanie z innymi naukami, nie jest już nauką hermetyczną. Miejscem spotkania jest przede wszystkim pastoralna działalność Kościoła, stąd pojawia się zapotrzebowanie na współpracę min z psychologią. Posiadanie przez teologów podstawowej wiedzy psychologicznej dotyczącej funkcjonowania człowieka oraz znajomość technik pomagania człowiekowi są w takim ujęciu potrzebne dla uwzględniania naturalnego, psychologicznego czynnika obecnego w procesie pastoralnym³³.

Drugi z celów zastosowania psychologii w procesie formacyjnym alumnów dotyczy diagnostyki psychologicznej oraz psychoterapii. Diagnostyka psychologiczna staje się obecnie narzędziem stosowanym tak na etapie rekrutacji jak i w trakcie formacji seminarijnej. Eksperci z dziedziny psychologii mają dzięki temu możliwość wyrażenia opinii w kwestii diagnozy, występowania problemów natury psychicznej u badanych kandydatów oraz mogą wskazać kierunek procesów formacyjnych dla wspomnianych kandydatów do kapłaństwa. Istotnym staje się założenie zgodnie z którym psycholog nie wypowiada się na temat powołania do kapłaństwa ani nie podejmuje się jego rozeznawania – to zadanie wykracza poza zakres kompetencyjny psychologa³⁴.

Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego wyraźnie zaznacza, że eksperci z dziedziny psychologii *nie mogą wchodzić w skład grona formatorów*³⁵. Interesującym jest także fakt oddzielenia procesu formacyjnego od terapeutycznego. We wspomnianym dokumencie autorzy dostrzegają możliwość zaistnienia zaburzeń psychicznych u osoby ubiegającej się o przyjęcie do seminarium lub do innego domu formacyjnego. Wobec takich kandydatów zaleca się odbycie psychoterapii przed rozpoczęciem procesu formacyjnego³⁶. Dokument porusza zasady dotyczące przeprowadzania diagnostyki psychologicznej w trakcie formacji, wyznacza zasady współpracy pomiędzy wychowawcami a psychologami, przekazuje zalecenia stosowane wobec osób, które opuściły miejsca formacyjne. Jest wypowiedzią wprowadzającą porządek w relacjach pomiędzy teologami i psychologami, ustalającym zasady pozostawania tychże w obszarach własnych kompetencji.

³² Z. Płużek, *Psychologia pastoralna*, Kraków 1994, s. 3.

³³ Z. Kroplewski, *Psychologia pastoralna – koncepcje i kontrowersje*, Szczecin 2011, s. 14.

³⁴ Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Zasady korzystania z dorobku psychologii w procesie przyjmowania kandydatów i ich formacji do kapłaństwa*, Watykan 2008, n.5.

³⁵ Tamże, n.6.

³⁶ Tamże, n.8.

Podsumowując rozważania dotyczące zadań psychologa w procesie formacyjnym dostrzega się jednocześnie możliwość uzyskania ze strony psychologa konkretnej pomocy jaka może wspomóc osobę formowaną w uświadomieniu sobie własnych dynamizmów działania, w zachęceniu do ujawniania siebie i uwalniania się od lęków towarzyszących przeżywanym trudnościom. Poza celem selekcyjnym i terapeutycznym wskazuje się potrzebę podejmowania działań prewencyjnych wobec doświadczanych słabych sfer kandydatów do święceń oraz budowanie ich integralnej tożsamości³⁷.

Ostatnie wydarzenia dotyczące przestępstw nadużycia przez księży, których ofiarami stały się osoby nieletnie wzbudziły w Kościele większą troskę nie tylko o poprawę bezpieczeństwa przyszłych ofiar nadużyć ale także potrzebę wprowadzenia stosownych badań psychologicznych oraz pogłębionego wywiadu dotyczącego sfery seksualnej kandydata do kapłaństwa. Działania te, włączone w większą grupę działań prewencyjnych, stają się obecnie nowym obszarem wykorzystania osiągnięć psychologii w trakcie przygotowywania kandydatów do święceń³⁸.

Zakończenie

Psychologia jest zdecydowanie młodą dziedziną naukową. Jej historia, w ścisłym rozumieniu terminu, obejmuje jedynie kilkanaście dekad. Jej pojawienie się jest wynikiem działań głównie filozofów a dalej lekarzy. Swój obszar zainteresowań psychologowie zaczerpnęli po części z dziedziny dotychczasowych zainteresowań nauk filozoficznych dołączając nowe osiągnięcia badań biologicznych i medycznych.

Długie dzieje namysłu nad istotą osoby ludzkiej dały początek nowej dziedzinie, której znaczenie zdaje się obecnie wzrastać. Jej obecność zaznaczona jest także w przestrzeni Kościoła, który dość wcześnie włączył wykłady z psychologii w proces formowania przyszłych kapłanów. Przebieg formacji, jak to widzimy na przykładzie historii seminariów Diecezji Siedleckiej, zmierza w kierunku zwiększenia zaufania oraz zastosowania praktycznych osiągnięć psychologii oraz psychoterapii. Zastosowanie to przebiega w dwóch kierunkach – psychologia jest nauką, która ułatwia studentom zrozumienie ludzkich i społecznych zachowań oraz jej osiągnięcia wspierają osoby objęte pro-

³⁷ G. Cucci, H. Zollner, *Kościół a pedofilia*, Kraków 2011, s. 106-107.

³⁸ Konferencja Episkopatu Polski, *Wytoczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia. Aneks nr 1. Zasady formacji i profilaktyki*, Art. 2; w: A. Żak, E. Kusz, *Seksualne wykorzystywanie małoletnich w Kościele. Problem – odpowiedź Kościoła – doświadczenia polskie*; Kraków 2018, s. 273-274.

cesem formacji w trakcie ich indywidualnego rozwoju. Istotnym wydaje się jednak zachowanie dyscypliny zaproponowanej przez Magisterium Kościoła polegającej na rozdzieleniu psychologii od teologii.

Psychologowie nie wypowiadają się na temat powołania kandydata – ich działania diagnostyczne oraz terapeutyczne mają znaczenie pomocnicze wobec formacji do życia kapłańskiego. Istotne, zdaniem autora wydaje się zastosowanie odkryć w dziedzinie psychologii, szczególnie z zakresu diagnostyki, w sytuacjach problematycznych i trudnych nie tylko ze strony duszpasterskiej ale i dyscyplinarnej. Wobec pojawiających się informacji dotyczących nadużyć seksualnych kapłanów techniki diagnostyczne jawią się jako pomoc w potwierdzaniu wiarygodności oskarżeń oraz w diagnozowaniu sprawców. Wspomniana tematyka wydaje się być nowym obszarem działań psychologicznych, domagającym się dalszego rozwoju i nowych badań.

Summary

Lectures on psychology at the theological seminary of diocese of siedlce

The author undertakes to present the history of psychology understood as a field of science and reveals its place in the area of formation of candidates for the priesthood on the example of Diocese of Siedlce. In a brief outline, he shows the development of the science, its particular schools and major modalities. He points at emerging new views, giving an overview of ways to practice contemporary psychology. Based on the source data, he presents the history of lectures on psychology for seminary students conducted in Diocese of Siedlce, and presents the lecturers. In the last part, going on the official statements of the Magisterium of the Church, he presents two ways of the presence of psychological activities in formation to the priesthood and presents their practical application to the emerging new pastoral and disciplinary challenges.

Bibliografia

- Akta Osobowe ks. Franciszek Szajda, Archiwum Kurii Diecezjalnej Siedleckiej.
 Akta Osobowe ks. Zygmunta Mościckiego, T. I, Archiwum Kurii Diecezji Siedleckiej.
 Aleksandrowicz, P. (1971). *Diecezja Siedlecka czyli Podlaska*, Siedlce: Kuria Diecezjalna Siedlecka czyli Podlaska.
 Cucci, G., Zollner, H. (2011). *Kościół a pedofilia*, Kraków: Wydawnictwo WAM.
 Dzyr, S., *Droga do Winnicy Pana. Pamiętnik seminaryjny 1952-1958*, rękopis, Archiwum WSD Siedlce.

Giorgi, A. (1991). Psychologia jako nauka humanistyczna w świetle założeń podejścia fenomenologicznego, w: *Wykłady z Psychologii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, t. 5, Lublin 1991, s. 309-344.

http://www.kul.pl/ks-dr-hab-marian-stepulak-prof-kul,art_10301.html, dnia 18.06.2018.

<https://www.wsei.lublin.pl/kadra-dydaktyczna/>, dnia 18, 06,2018.

Jan Paweł II, Pastores dabo vobis, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II, t. II*, Kraków 1996, s. 408-538.

Konferencja Episkopatu Polski, (1999). *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, Częstochowa: Biblioteka „Niedzieli” Tom 78.

Konferencja Episkopatu Polski, (2018). Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia. Aneks nr 1. *Zasady formacji i profilaktyki*; w: A. Żak, E. Kusz, *Seksualne wykorzystywanie małoletnich w Kościele. Problem – odpowiedź Kościoła – doświadczenia polskie* (s. 255-276). Kraków: WN Akademii Ignatianum.

Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, (2008). *Zasady korzystania z dorobku psychologii w procesie przyjmowania kandydatów i ich formacji do kapłaństwa*, Watykan.

Kroplewski, Z. (2011). *Psychologia pastoralna – koncepcje i kontrowersje*, Szczecin: WN Uniwersytetu Szczecińskiego.

Kusyk, K., *Wykłady w Wyższym Seminarium Duchownym im. Benedykta XV*, maszynopis, Archiwum WSD Siedlce.

Lück, H. (2008). *Historia psychologii – orientacje, szkoły, kierunki rozwoju*, Warszawa: Vizja Press&IT.

Materska, M. (2001). *Wstęp do psychologii z elementami historii psychologii*, Warszawa: WN Scholar.

Młynarski, Z. (1969). *Dzieje Seminarium Duchownego w Janowie Podlaskim 1818 – 1828*, Lublin, Archiwum WSD Siedlce.

Płużek, Z. (1994). *Psychologia pastoralna*, Kraków: IT Księża Misjonarzy.

Pruszkowski, J. (1897). *Janów Biskupi czyli Podlaski*, Kraków: Główny Skład w Księgarni G. Gebethnera i Spółki.

Ratio Studiorum. Program studiów w wyższych seminariach duchownych w Polsce; w: *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, Częstochowa 1999, s. 135-221.

Reinstadler, S. (1920). *Elementa philosophiae scholasticae v. II*, Fryburg: Friburgi Brisgoviae Herder & Co.

Sobór Watykański II, *Dekret o formacji kapłańskiej*, w: Sobór Watykański II, Konstytucje, dekrety, deklaracje, s. 286-300.

Stachowski, R. (2000). *Historia współczesnej myśli psychologicznej. Od Wundta do czasów najnowszych*, Warszawa: WN Scholar.

Stachowski, R., Dobroczyński, B. (2008). Historia psychologii – od Wundta do czasów najnowszych, w: J. Strelau, D. Doliński, *Psychologia – Podręcznik akademicki, t1*, s. 73-136. Gdańsk: GWP.

Stepulak, M. (1994). *Koncepcja człowieka w ujęciu księdza Zygmunta Mościckiego. Studium psychologiczne*, Lublin.

- Stepulak, M. (1998). Ksiądz Zygmunt Mościcki: duszpasterz, wychowawca, uczyony. *Podlaskie Echo Katolickie*, nr 10/1998, s. V.
- Szewczuk, W. (1979). *Słownik psychologiczny*, Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Wais, K. (1902-1903). *Psychologia I – IV*, Warszawa: Skład główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa.
- Witwicki, W. (1962). *Psychologia, t. I*, Warszawa: PWN.
- Zubka, J. (1967). Śp. Ks. kanonik Franciszek Szajda. *Wiadomości Diecezjalne Podlaskie*, 36(1967), nr 9-10, s. 237.